

Papierowe Haiku

Małgorzata Antoszevska-Moneta

Papierowe Haiku

Małgorzata Antoszevska-Moneta

Wstęp

Duszniki-Zdrój od przynajmniej 460 lat słyną z wyrobu papieru.

Wprawdzie na początku XX stulecia nastąpiła przerwa w działalności tutejszej manufaktury, jednak pół wieku temu Muzeum Papiernictwa odtworzyło dawną sztukę czerpania arkuszy.

Od 30 lat pomieszczenia młyna papierniczego są wykorzystywane również do prezentacji wystaw czasowych, wśród których szczególnie ważne są ekspozycje dzieł wykonanych z papieru.

Wystawa „Papierowe haiku” Małgorzaty Antoszewskiej-Monety jest dla Muzeum Papiernictwa szczególnie ważna. Twórczość artystki została zdeterminowana jej pobylem w Japonii, podczas którego praktykowała w pracowni Isao Nakamury, tworzącego arkusze dawną japońską techniką *washi*.

W 2021 roku Muzeum Papiernictwa przyjęło dar od papierniczej rodziny Yamaguchi z Echizen, na który składa się m.in. oryginalny japoński warsztat papierniczy. W kolejnych miesiącach będzie on prezentowany w murach dusznickiego młyna papierniczego, w wyniku czego Muzeum Papiernictwa stanie się miejscem upowszechniania dawnej japońskiej sztuki papierniczej. Jednak zanim to nastąpi, już w styczniu 2022 roku, dzięki pracom Małgorzaty Antoszewskiej-Monety, dusznickie muzeum może prezentować papier *washi* wykonany według starej japońskiej techniki.

Dr hab. Maciej Szymczyk
Dyrektor Muzeum Papiernictwa

Młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju

*„Throughout time, paper has been the mirror of the soul (...).
Japanese paper, called washi, is not only used to carry writing.
By virtue of its purity, it is also a symbol of sacrifice and of respect
for the gods, and for man himself”.*

Dominique Buisson, „The Art of Japanese Washi”

Dawno, dawno temu, albo coś koło tego,
pod koniec moich studiów artystycznych, dość niespodziewanie znalazłam się w Japonii.

Co dziwniejsze, jeszcze nie w takiej Japonii, jaką chyba zwykle sobie wyobrażamy,
wielomilionowe miasta, tłok na ulicach, zgiełk świateł i dźwięków, tłumy,
dopychane przez specjalnych pracowników do metra, zapracowani,
hermetyczni Japończycy, urzędnicy...

Moja Japonia to miasta rozsądnych rozmiarów, a nawet więcej (albo mniej)
– góry Sikoku, dzikie i słabo zaludnione, kręte, wąskie drogi, piękne lasy
(z palmami wśród cedrów, sosen, miłorzębów, bambusów, owocowych drzew
kaki, *yuzu* i wielu innych egzotycznych roślin), rzeki, strumienie, niewielkie świątynie...
Życzliwi, cierpliwi ludzie.

Właśnie w niewielkiej wiosce w górach Sikoku miałam okazję spędzić trochę czasu,
(to się nazywa teraz rezydencja artystyczna), w pracowni Isao Nakamury.

Isao Nakamura zdecydował się w wiosce Haygiu, nad strumieniem, odtworzyć
czerpalnię tradycyjnego japońskiego papieru zwanego *washi*. W tym regionie
na Sikoku papier wytwarzano od kilkuset lat i były spełnione wszystkie warunki
konieczne do jego produkcji: rośliny, klimat, czysta woda z górskich strumieni,
różnorodne zapotrzebowanie.

I zdecydował się mnie do niej zaprosić i nauczyć sztuki *washi*.

Do dziś nie mogę uwierzyć, że to się zdarzyło.
Efekty tej nauki i pracy mam okazję pokazać w Muzeum Papiernictwa.

M.A-M

Wystawę dedykuję mojemu mężowi, Markowi. On wie, dlaczego.

Tamezuki – nagashizuki

Harusame (deszcz wiosenny, **Buson**, 62)
kozy washi, włókna palmy z Sikoku, sizał
60 × 120 cm

Tamezuki – nagashizuki

Kami-do 1 (Ścieżka papieru 1)
kozy washi, pręciki bambusowe
90 x 180 cm

Aruki aruki

(idę, idę... haru – wiosna,

Buson-no..., 46)

Haiku – bardzo krótka, przez to dość abstrakcyjna forma poetycka, impresja, wzruszenie, kontemplacja przyrody, żart.

Kigo – słowo klucz naprowadzające myśl na porę roku, zjawisko, zdarzenie, czasem szczególną datę.

Tytuły prac to najczęściej kigo ze zbioru „Haiku” różnych autorów w tłumaczeniu Agnieszki Żuławskiej-Umedy, Ossolineum 1983. Po tytule w brzmieniu japońskim tłumaczenie, autor i strona w tomiku „Haiku”.

Tamezuki i nagashizuki to japońskie nazwy 2 sposobów sztuki czerpania papieru, zwanej **kamisuki**. Tradycyjny papier japoński czerpie się metodą **nagashizuki**, wymyśloną przez Japończyków.

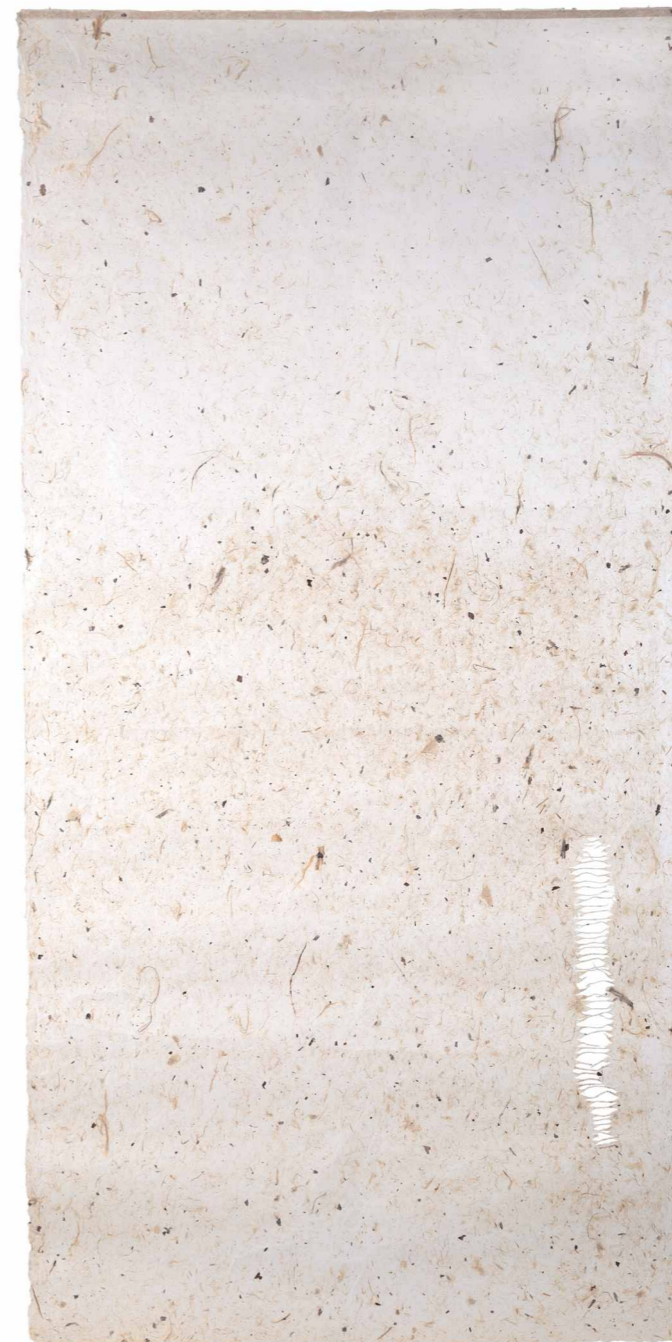

Tamezuki - nagashizuki

Kami-do 2 (Ścieżka papieru 2)
kozy washi, pręciki bambusowe
90 × 180 cm

Kasumi (mgła, **Buson** 68)

Utsukushi-ya

(Amanogawa – Droga Mleczna,

Issa, 232)

kozy washi
90 × 180 cm

Pociągnij za sznurek
Wyleje się
Wiadro gwiazd

Fuyu no hoshi
Michiru baketsu no
Himo o hiku

冬の星
満ちるバケツの
紐を引く

Tamezuki – nagashizuki

Fuyu no hoshi (zimowe gwiazdy
Kamo, tłumaczenie T. Kinamu)
kozy washi, ziarna ryżu japońskiego
90 × 200 cm

„Papierowe haiku”

W twórczości Małgorzaty Antoszewskiej-Monety, absolwentki Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Łodzi (obecnie Akademia Sztuk Pięknych im. Wł. Strzemińskiego) dominują elementy kultury dalekowschodniej.

Wpływ na to miał pobyt artystki w Japonii, gdzie uczyła się sztuki wytwarzania japońskiego papieru *washi* w pracowni Isao Nakamury, a także kaligrafii i drzeworytu; jak mówi sama artystka: „...zdecydowało to o jednej z moich artystycznych ścieżek, wpłynęło na pozostałe”.

Poza sztuką paieru artystka również zajmuje się malarstwem, unikatową fotografią oraz grafiką.

Haiku – to japońska poezja, która w zwięzły sposób maksymalnie celnie wyraża myśli; ten gatunek liryki związany jest z filozofią zen, która w sztuce charakteryzuje się subtelnością, estetycznym minimalizmem i wyzbyciem się własnego „ja”.

Wystawa „Papierowe haiku” jest wizualizacją tych wartości.

Beata Dębowska
kurator wystawy

Tamezuki – nagashizuki

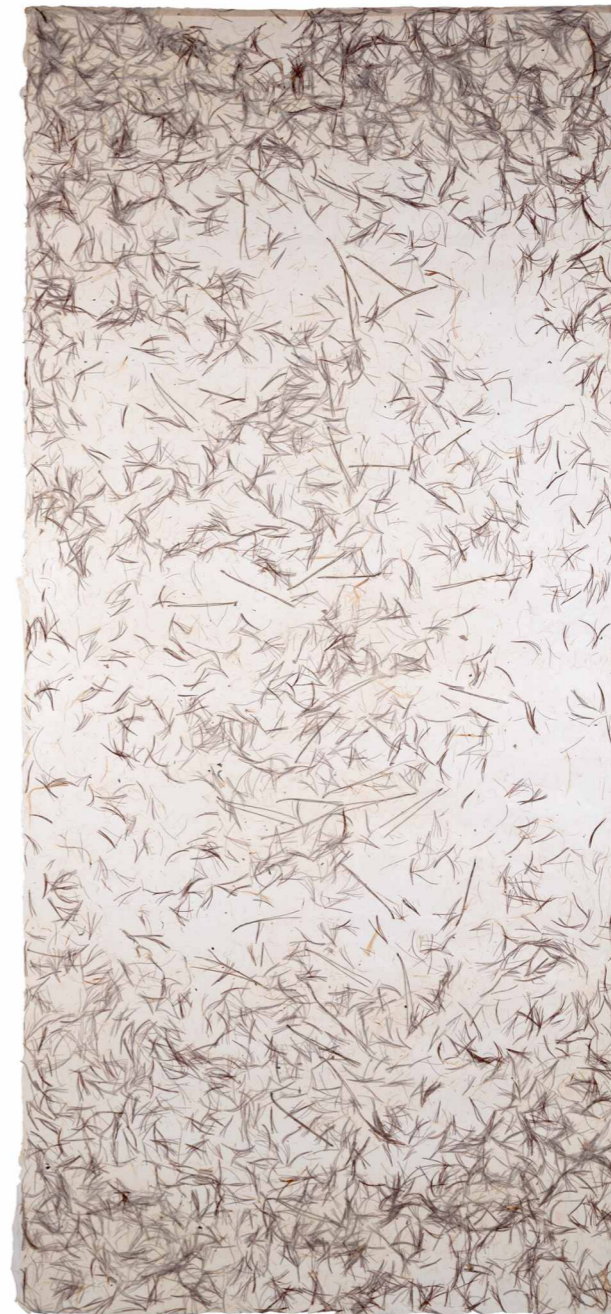
Haru-no umi

(wiosenne morze, **Buson**, 76)

kozy washi, shifu białe, indygo

90 × 168 cm

Tamezuki – nagashizuki

Hiru matsuba

(opadły igły sosnowe 1, **Basho**, 128)

kozy washi, igły dwóch gatunków

sosny z Sikoku

90 x 200 cm

O twórczości Małgorzaty Antoszewskiej-Monety

Tym, co z pewnością czyni świat lepszym, jest możliwość przenikania się kultur, osvajania odmiennych wrażliwości, wchłanianie innych doświadczeń. Dla Małgorzaty Antoszewskiej-Monety zetknięcie się z japońską wielowiekową kulturą sztuki papieru zainicjowało niezwykłą artystyczną przygodę. Gdy przed dwudziestu laty wybrała studyjny pobyt w Japonii, wiedziała, jakich powinna tam szukać szczególnych inspiracji twórczych. I dla wzbogacenia twórczego warsztatu postanowiła poznać i zaadaptować dla siebie dalekowschodnią kulturę papieru.

Tradycja papieru czerpanego **washi** to szczególny związek sztuki i rzemiosła, otwierający przed artystą fascynujące pole gry między czystą wyobraźnią a dyscypliną formy determinowaną właściwościami tworzywa. Dla polskiej artystki możliwość uczenia się sztuki technik czerpania i kształtowania masy papierowej w pracowni samego **Isao Nakamury** okazało się fascynującą i twórczo wykorzystaną szansą. Towarzystwo przez wiele miesięcy kreatywnej inwencji tego czołowego mistrza tradycyjnej japońskiej sztuki zaowocowało własnym oryginalnym wkładem artystki wzbogacającym ten nurt twórczości.

Tamezuki – nagashizuki

Haru-no nagare 1, (wiosenny strumień 1, **Buson**, 66)

kozy washi, włókna palmy z Shikoku, szał

60-70 × 180 cm

Tamezuki – nagashizuki

Yuki, (śnieg, **Taigi**, 248)

kozy washi, białe shifu

90 x 200 cm

PAPIEROWE HAIKU to seria prac inspirowanych luźno poetycką literacką miniaturą, łączącą w lapidarnej formie lekką impresję, żart, wzruszenie. Prace Małgorzaty Antoszewskiej-Monety wykonane w oryginalnej technice **nagashizuki** są swego rodzaju dialogiem artystki z autorami oryginalnych japońskich haiku.

Nagashizuki to technika trudna, bo – w odróżnieniu od starochińskiej metody **tamezuki**, w której arkusz papieru powstaje po jednorazowym zaczerpnięciu bambusowym sitem płynnej masy – tu trzeba posiadać umiejętność wykonania kilku takich zaczerpnięć. I uchwycić właściwy moment przerwania tej czynności, aby wydobyć z fali krzepnącej płynnej pulpy zaplanowane, choć czasem też niespodziewane, fakturalne efekty. Prace te są jakby aluzjami artystki wypowiadającej się w sztuce wizualnej – do słów, treści i nastrojów zawartych w wierszach. Są jej autorską lekcją wczucia się i zrelacjonowania innymi środkami zapisanych kiedyś myśli japońskich poetów.

Można patrzeć na PAPIEROWE HAIKU jak na ćwiczenia warsztatowe albo jak na intymne krajobrazy. Dwie prace zatytułowane *Kami-do* (Ścieżki papieru), wzbogacone subtelną kompozycją bambusowych przecików wtopionych w papierową powierzchnię, mogą kojarzyć się z drgnieniem fali, nurtem potoku, snującymi się strzępami mgły. *Haru-no umi* (Wiosenne morze) to reminiscencja marszczącej się tafli wody pozostawiającej ślad przyływu na plaży. Z kolei *Ochiba* (Liście opadłe) z tkwiącymi w papierowym paśmie liśćmi miłorzębu – jakby cytatami z natury – to pejzaż jesieni, czas przemiany, cichej rezygnacji. Podobną emocjonalną misję pełnią igły sosnowe w pracy nawiązującej do haiku *Hiru matsuba* (Opadły igły sosnowe) z ich organicznym dosłownym śladem opadłego igliwia.

W pracy *Shiratsuyu* (Biała rosa), w której artystka wykorzystując miękkie *shifu* – czyli uplecioną z papierowej przędzy ażurową tkaninę – uzyskała efekt falistych zagęszczeń i rozproszonych ciemnych akcentów. Może to inicjować skojarzenia z porą świtu, budzeniem się światła, otwieraniem krajobrazu na przywitanie dnia. Wartość pracy *Matsu-no hana* (Kwiaty sosnowe) tworzy natomiast świetlista metamorfoza papieru przekształcającego się z początkowej mięsistej materii w cienką, na końcu przezroczystą niczym skrzydło ważki, jedwabistą przesłonę.

Swoistą metaforą tej historii są maleńkie rzeźby z cyklu *Zielnika*, z których artystka stworzyła opowieść o odzyskiwaniu „pamięci rośliny”. *Washifuria przybrzeżna*, *Wodorosty*, *Zasypane piaskiem* – miniaturowe splecione papierowe „gałązki” zamknięte w szklanych kasetkach – te niby eksponaty z nieznanego muzeum archeologicznego niosą subtelne przesłanie artystyczne. Możemy szukać jego sensu w zamkniętej w kasetkach widzialnej materii albo, dużo prawdziwiej, w przestrzeni niedosłownej, lekko onirycznej, ponadczasowej. To taki bardzo własny pomnik rośliny.

Język sztuki papieru Małgorzaty Antoszewskiej-Monety tkwi między dosłownością a dyskretną aluzją odnoszącą się do świata przyrody. Papier **washi** niesie przecież w sobie długą roślinną historię, widoczną w drobinach włókien, w zachowanych w nim organicznych strzępkach.

„Roślina sama w sobie jest niczym” – mówi Oskar Spengler, niemiecki filozof kultury, autor *Zmierzchu Zachodu*. To nieprawda, skoro może ona dawać początek także takiej fascynującej twórczej przygodzie.

Gustaw Romanowski

Tamezuki - nagashizuki

Ochiba
(Liście opadłe, **Buson**, 228)
kozy washi, liście mitorzębu z Sikoku
90 × 180 cm

Tamezuki – nagashizuki

Matsu-no hana (kwiaty sosnowe, **Buson**, 56)

kozo washi, igły sosny z Sikoku

58 × 98 cm

haiku noworoczne

Shifu

to nazwa tkaniny z papierowej przędzy.
Moje prace inspirowane są techniką jej tworzenia.
Są ażurowe i nie przypominają **shifu**,
mają więcej wspólnego z estetyką europejską.

Koromogae

- tradycja zmiany kimona: 1 kwietnia, zimowego na letnie,
potem 1 października, letniego na zimowe.

Shifu

Koromogae

(Zmiana ubrania, **Buson**, 142)

– dla Marianne Erikson: 1, 2, 3, ...,

papier roślinny, japoński, koreański, technika własna

40-60 × 50-70 × 5-10 cm, 3 obiekty

Papierowe kaligrafie

Kaligrafia japońska ma wiele wspólnego z malarstwem. Trzeba zanurzyć pędzel w przygotowanym tuszu i w skupieniu malować znaki. Muszą mieć swój początek, intensywnie czarny o wyraźnie zarysowanych brzegach, a w miarę pisania ślad pędzla jest coraz mniej intensywny, „cieńszy”, czasem rozstrzępiony, zanikający. Moje niewielkie papiery z tej serii mają wiele wspólnego z kaligrafią, ale są zrealizowane za pomocą sita i masy papierowej.

O górach, deszczu, śniegu i mgle

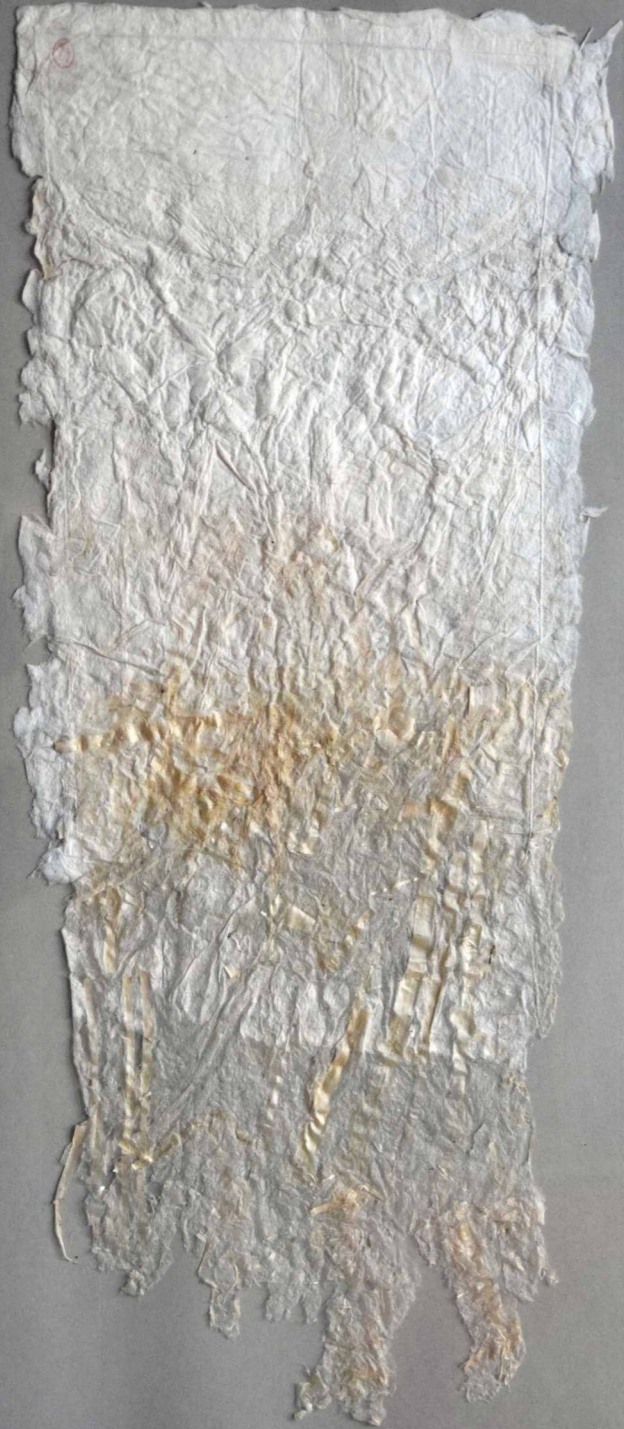
12 obiektów

celuloza, papier roślinny, technika własna

22-25 × 50-120 cm

Grafiki

Bal szary

litografia + monotypia
papier ręcznie czerpany europejski
70 × 100 cm w oprawie

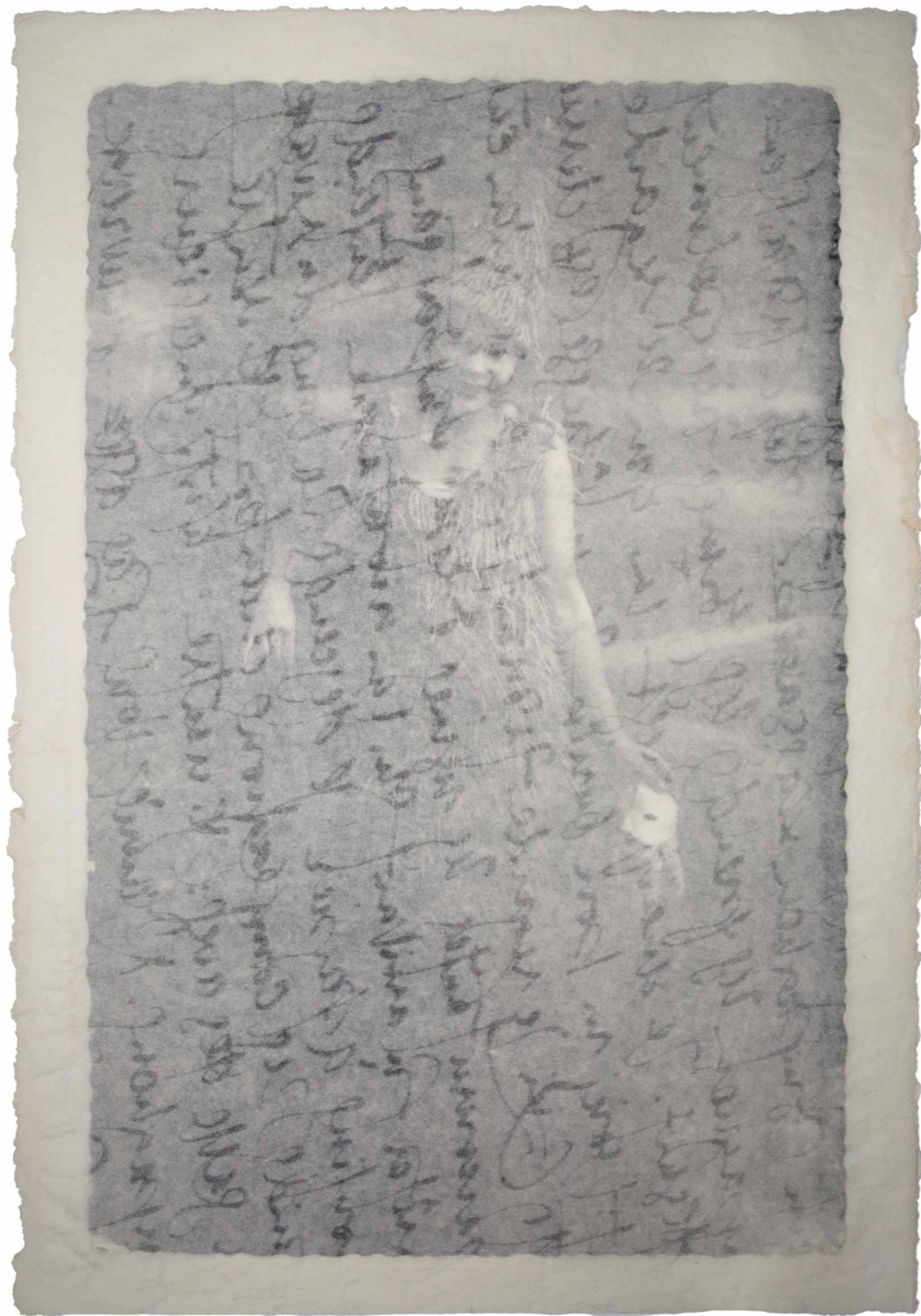
Bal złoty

litografia + monotypia
papier dalekowschodni roślinny,
ręcznie czerpany
64 × 93 cm, 70 × 100 cm w oprawie

Bal srebrny

litografia + złote i srebrne płatki
papier japoński
65 × 97 cm, 70 × 100 cm w oprawie

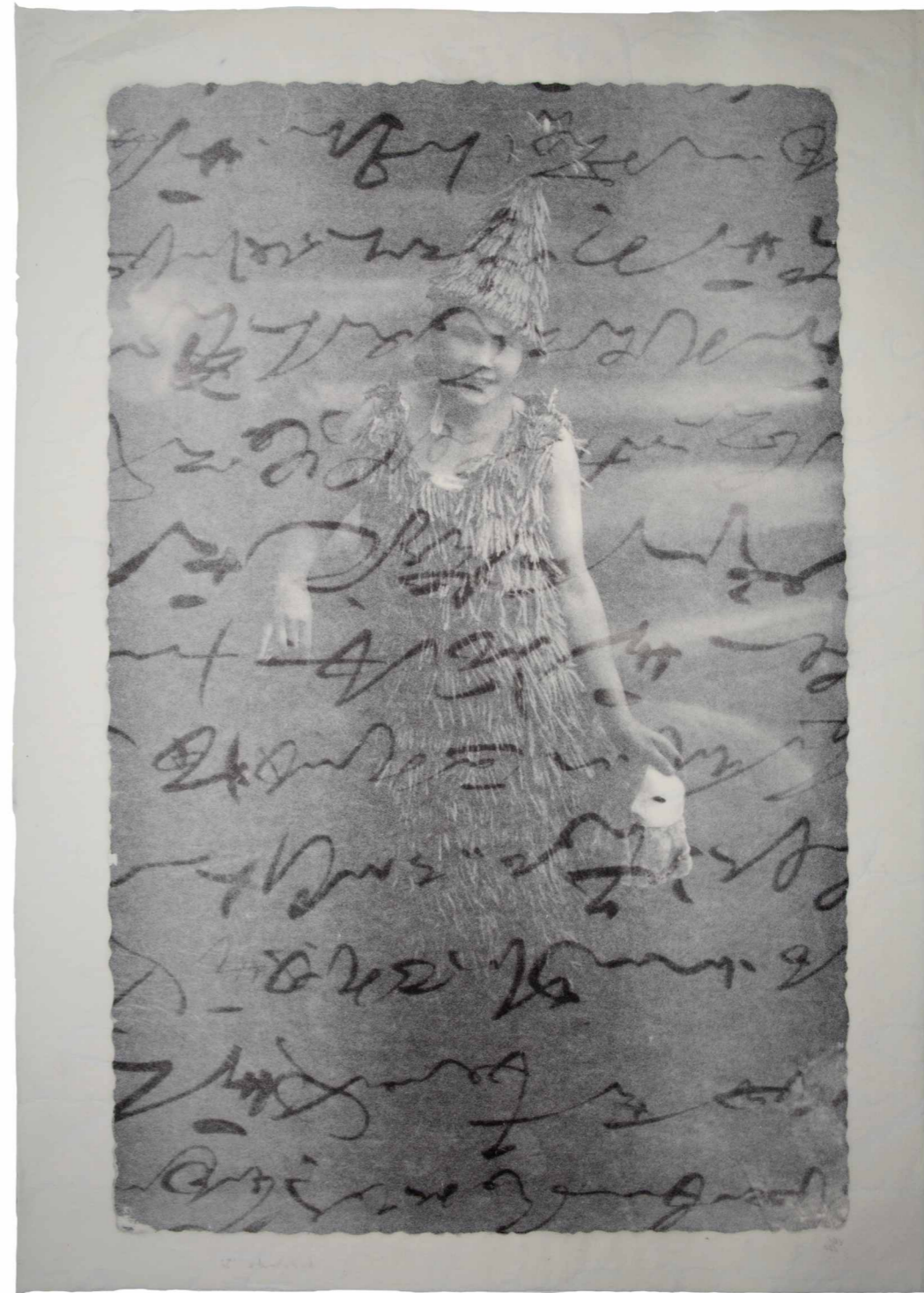
Grafiki

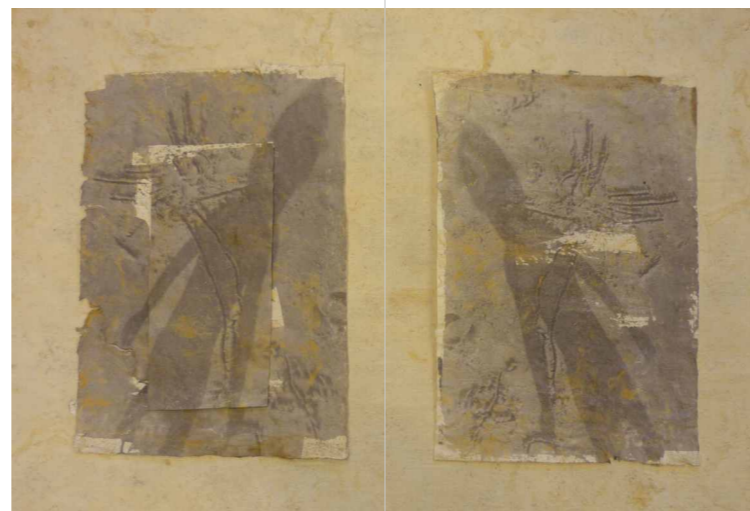
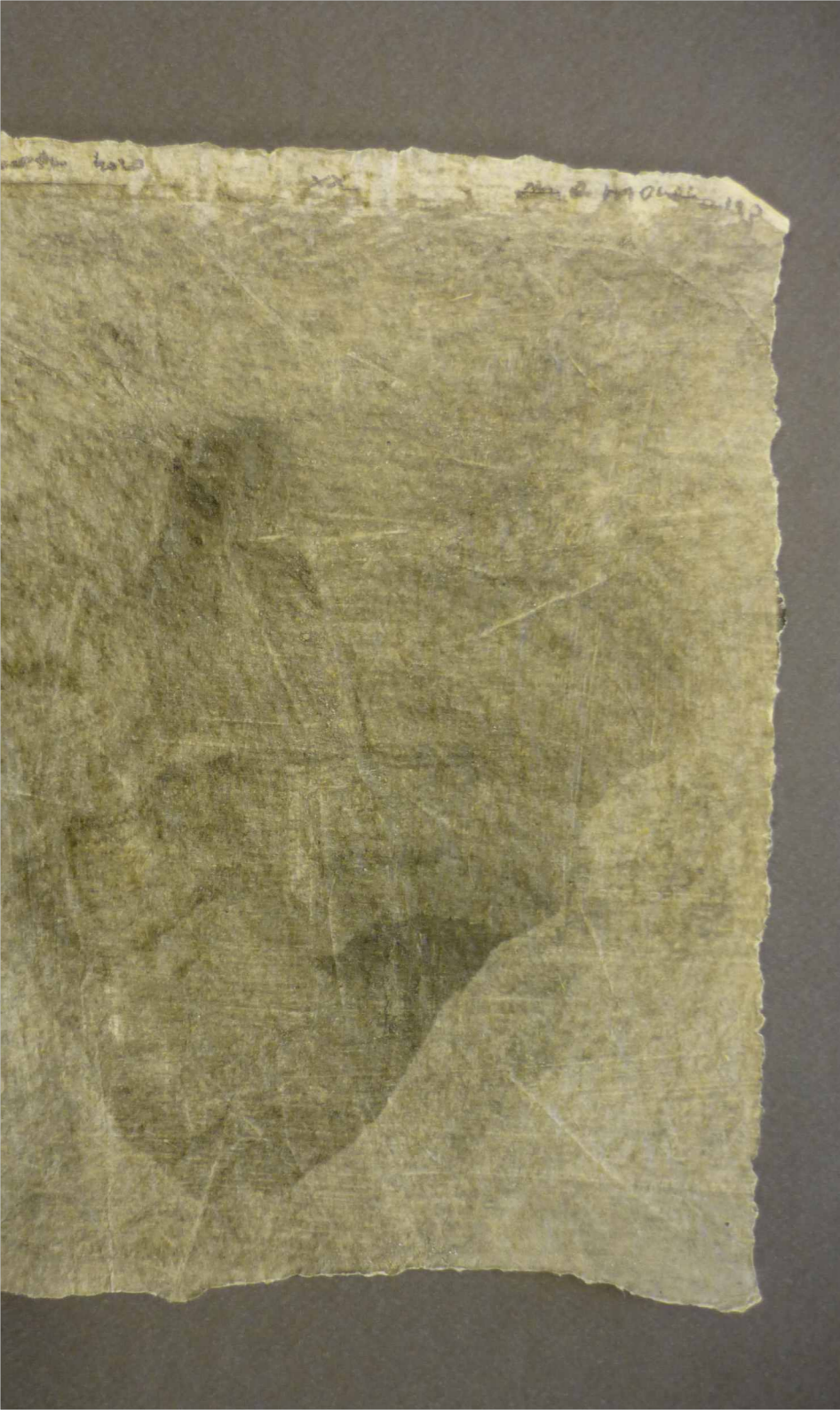
Listy 1, 2

litografie

na papierach japońskich
ze znakiem wodnym

70 × 100 cm w oprawie

Fotografie

na papierach ręcznie wytwarzanych
i czerpanych

Jaskinia

papier roślinny
fotografia
35 × 70 cm w oprawie

Spotkanie

papier meksykański
fotografia, collage
50 × 70 cm w oprawie

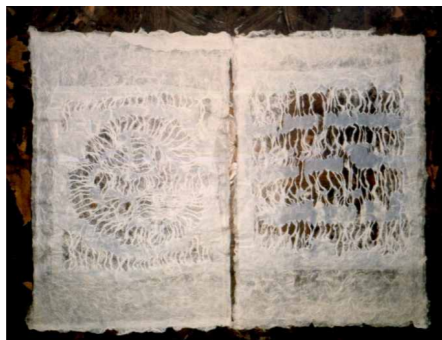
Wędrownka

różne papiery roślinne
fotografia
7 odbitek

Czary i antałki

(obiekty papierowe do wideoinstalacji „Tea party” i „Spotkanie”):
Obiekty wykonane różnymi technikami z papieru roślinnego
z kozo, konopii, celulozy, przygotowane
w RCIPP w Mason Gross School of the Arts, Rutgers University, NJ,
do wideoinstalacji „Tea Party”,
oraz w Polsce z materiałów roślinnych (irysy, len)
czasem we współpracy z osami, szerszeniami i ptakami,
do wideoinstalacji „Spotkanie”.
Różne rozmiary: 5-25 × 3-20 × 5-25 cm. Ponad 100 sztuk,
na wystawie – wybór.

Z zielnika

Iluminacje 1

kozy washi
technika własna
ca 30 × 21 cm

Iluminacje 2

washi
technika własna
ca 50 × 60 cm

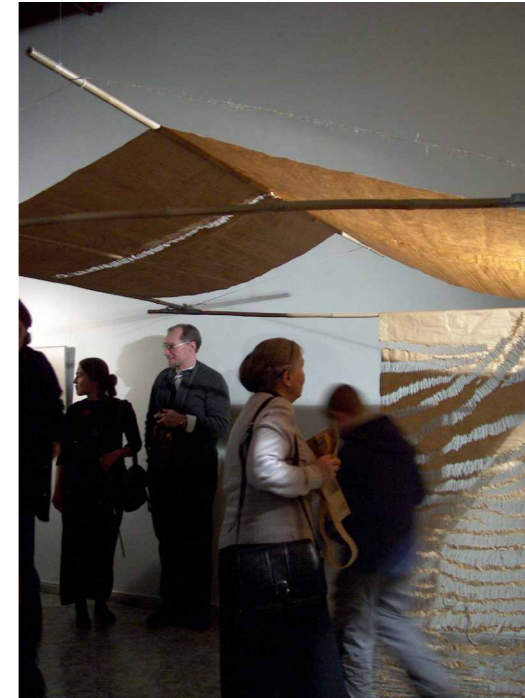
Z zielnika

Morskie trawy
papier roślinny
10 × 14 cm

Wodorosty
washi
technika własna
10 × 10 × 10 cm

Święto Namiotów

– obiekty, fotografie, dźwięki.

Projekt inspirowany opowieścią biblijną, żydowskim Świętem Sukkot, w Polsce zwanym Kuczkami.

Małgorzata Antoszevska-Moneta

94-115 Łódź
ul. Falista 153
m_ateno@interia.pl
+48 605 724 946

Autoportret z Sikoku, drzeworyt japoński na papierze washi ręcznie wytwarzanym
ca 13 x 25 cm, 7 odbitek autorskich.

Absolwentka Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych im. Wł. Strzemińskiego w Łodzi (obecnie ASP) i uniwersyteckiej fizyki. Spędziła rok w Japonii, gdzie uczyła się między innymi sztuki japońskiego papieru washi w pracowni Isao Nakamury, kaligrafii, drzeworytu. Uzyskała stypendia i granty w drodze konkursów międzynarodowych: ArtsLink (NY), The Nordic Cultural Found (Geteborg), „Soros Moldova” (Kiszyniów), „Kunst, Papier, Druck”, Niemcy.

Ponad 20 wystaw indywidualnych oraz udział w ok. 100 wystawach i wydarzeniach artystycznych w Polsce i poza jej granicami, między innymi na wystawach konkursowych (biennale, triennale) w Belgii, Japonii, USA. Udział w międzynarodowych warsztatach, projektach, konferencjach. Warsztaty i prezentacje w Polsce, USA, Japonii, Mołdawii, Szwecji.

Prace w zbiorach:

- Muzeum Morskie w Gdyni – Oddział MN w Gdańsku;
- Mason Gross School of the Arts, USA;
- Muzeum w Boras, Szwecja;
- Musee du Pays et Val de Charmey, Szwajcaria;
- Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju;
- Szombathely Keptar, Węgry;
- Międzynarodowa kolekcja obrazów „dla JPII”, Miechów.

W kolekcjach prywatnych w Polsce, Austrii, Izraelu, Japonii, Kanadzie, na Litwie, w Niemczech, Nowej Zelandii, Szwecji, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, USA, cdn.

Wystawa:

Małgorzata Antoszevska-Moneta
Papierowe haiku

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju, 2022

Kuratorka wystawy: Beata Dębowska

Teksty: Maciej Szymczyk,
Beata Dębowska,
Gustaw Romanowski,
Małgorzata Antoszevska-Moneta

Projekt graficzny katalogu: Anna Wojtunik

Korekta: Małgorzata Jastrzębska

Druk:

Wydawca:

Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju
ul. Kłodzka 42
57-340 Duszniki-Zdrój

Tel. +48 748 627 400

www.muzeumpapiernictwa.pl

ISBN: 978-83-60990-63-6

**Muzeum Papiernictwa
w Dusznikach-Zdroju**

**DOLNY
ŚLĄSK**

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
DOLNOŚLĄSKIEGO